
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle serie / New Series LI

Ljubljana 2015

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N.S. LI/2015

Izdalo in založilo / Published by

**SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA**

Uredniški odbor / Editorial Board

MATEJ KLEMENČIČ, glavni in odgovorni urednik / Editor
**JANEZ BALAŽIČ, MARJETA CIGLENEČKI, STANKO KOKOLE, MATEJA KOS,
ANDREJ SMREKAR, SAMO ŠTEFANAC, ALENKA VODNIK**

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board

**LINDA BOREAN, FRANCESCO CAGLIOTI, NINA KUDIŠ, VLADIMIR MARKOVIČ,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, CARL BRANDON STREHLKE**

Tehnična urednica / Production Editor

KATRA MEKE

Lektoriranje / Language Editing

JELKA JAMNIK, PHILIP BURT

Prevajalci povzetkov in sinopsisov / Translators for Summaries and Abstracts

MAJA LOVRENOV, MAJA LAZAREVIČ BRANIŠELJ

Oblikovanje in postavitev / Design and Typesetting

STUDIOBOTAS

Tisk / Printing

GORENJSKI TISK STORITVE, D.O.O., KRANJ

Naklada / Number of Copies Printed

400 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by

BHA, FRANCIS, SCOPUS, ERIH PLUS

© SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, 2016

**ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI OBJAVLJENIH
PRISPEVKOV.**

ISSN 0351-224X

**ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO IZHAJA OB FINANČNI PODPORI
JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE**

Kazalo / Contents

Jubilej dr. Ksenije Rozman	9
----------------------------	---

JANEZ HÖFLER

Ob jubileju prof. dr. Sonje Ane Hoyer	13
---------------------------------------	----

FRANCI LAZARINI

Dr. Damjan Prelovšek – sedemdesetletnik	16
---	----

RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES

NATAŠA GOLOB

Brevir škofa Žige pl. Lamberga in Bartolomeo del Tintore alias Picov mojster	21
---	----

*The Breviary of Bishop Sigismund of Lamberg
and Bartolomeo del Tintore alias Maestro di Pico*

DANIJEL CIKOVIĆ

Reliquiario di San Quirino presso la Cattedrale di Veglia (Krk): donazione del duca Guglielmo V di Baviera al vescovo Giovanni della Torre	55
--	----

*Relikvrij sv. Kvirina iz krške katedrale: donacija vojvode
Vijema V. Bavarskega škofu Giovanniju della Torre*

ENRICO LUCCHESI

Il pittore del Settecento veneziano Nicola Grassi e il suo raggio d'influenza fuori dai confini della Repubblica di San Marco	73
--	----

*Nicola Grassi, slikar beneškega settecenta, in njegov radij
vpliva zunaj mej Republike svetega Marka*

SANJA ŽAJA VRBICA

Slovenski slikar Anton Perko – dvorski marinist s dubrovačkom
adresom 93

*Slovenski slikar Anton Perko – dvorni marinist z dubrovniškim
naslovom*

TOMAŽ BREJC

Ivan Prijatelj in likovna umetnost 111

Ivan Prijatelj and Fine Arts

RENATA NOVAK KLEMENČIČ

Enrico Nordio in »gotska« bifora na koprski Loži 175

Enrico Nordio and the "Gothic" Bifora in Koper Loggia

NADJA ZGONIK

Recepcija Pregljevih ilustracij Homerjevih epov Iliada 191

in Odiseja med umetnostno zgodovino in klasično filologijo
*The Reception of Marij Pregelj's Illustrations for Homer's
Epic Poems Iliad and Odyssey between Art History
and Classical Philology*

OCENE IN POROČILA / BOOK REVIEWS AND REPORTS

REBEKA VIDRIH

Ján Bakoš, Discourses and Strategies 215

Nagrada in priznanja Izidorja Cankarja za leto 2015 222

Statut Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva 226

Barvna priloga 254

Slovenski slikar Anton Perko – dvorski marinist s dubrovačkom adresom

SANJA ŽAJA VRBICA

Sjajna karijera mornaričkog oficira, pripadnost dvorskoj sviti prestolonasljednika Rudolfa Habsburgškog i njegove supruge Stephanie, upravitelj Hradčana u Pragu i otoka Lokruma pored Dubrovnika, slikar Viške bitke 1866. g., član dvorske svite Franje Josipa I. pri obilasku Dalmacije 1875., te izlagač na bečkim izložbama Kunstvereina od 1866. g. naveden u većini pregleda austrijske umjetnosti 19. st. – sve to bio je Anton Perko, no čini se da to nije bilo dovoljno da bi se otrgnuo zaboravu. Danas, 110 godina nakon njegove smrti gotovo da je potpuno nepoznat javnosti, znan tek vlasnicima njegovih slika.

Perkova djela nalaze se u fundusima značajnih institucija, u Grafičkoj zbirci Albertina u Beču, Joanneum u Grazu, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Dubrovačkim knjižnicama u Dubrovniku, Pokrajinskom muzeju u Celju i dr., a za slikareva života bile su u zbirci cara i kralja Franja Josipa I., grofa Victora Wimpfena, krunske princeze Stephanie, kneza Augusta von Coburg-Gotha, barunice Sina.¹

Nedavna donacija Perkovih djela Dubrovačkim knjižnicama potaknula je Knjižnice na organizaciju izložbe te istraživanje njegova opusa.² Preko 700 djela rađenih tehnikama akvarela, pastela, olovke i ugljena pohranjenih u 12 crtaćih blokova i 7 numeriranih mapa čine donaciju gospođe Hildegard Tetsis-Radimsky Dubrovniku, no, to nisu jedina djela u dubrovačkim zbirkama, ona se mogu naći i u brojnim privatnim kolekcijama.

Novija literatura o Perku iznimno je oskudna, pogotovo kad je usporedimo s količinom članaka objavljenim tijekom 19. stoljeća. Nakon nekrologa tiskanih u brojnim bečkim novinama pada u zaborav i tek nekoliko leksikona i enciklope-

¹ Friedrich von BOETTICHER, s. v. Perko, Anton, *Malerwerke des Neunzehnten Jahrhunderts. Beitrag zur Kunstgeschichte*, Dresden 1898, p. 286.

² Sanja ŽAJA VRBICA, *Anton Perko (1833.–1905.). Pod suncem i mjesecom juga*, Dubrovnik 2014.

dijskih natuknica podsjećaju na značajne uputnice iz njegove biografije.³ Svojevrsan je kuriozitet da slikar nije priredio niti jednu samostalnu izložbu svojih djela, a tijekom nekoliko desetljeća intenzivno izlaže na međunarodnim izložbama i prezentacijama bečkog Kunstvereina. Na žalost, Perko nije napisao autobiografiju, barem prema današnjim saznanjima, a nesretna okolnost bila je i činjenica da jedinu dostupnu biografiju imamo iz pera pokćerke Matilde Bauer, koja je rekonstruirajući svoje obiteljsko stablo na nekoliko mjesta pisala i o poočimu, ne izdvajajući ključne momente u njegovu životu, stoga tek posredno, preko takva životopisa možemo pokušati, uz podatke iz leksikona i novinskih članaka rasvijetliti njegov životni put.

Rođen je 3. 7. 1833. g. u Podgradu kod Vranskog u Sloveniji, u obitelji Antona Vinzenza Perka, imućnoj i tradicionalno okrenutoj poljoprivredi.⁴ U dječjačkoj dobi Anton Perko odlazi u pomorsku školu i s trideset godina ima čin linijskog pomorskog poručnika. Na žalost, nemamo detalje njegova školovanja, tek šture podatke da se s trideset godina oženio s udovicom Mathildom rođ. Wasserfall E.v. Rheinbrausen, udanom Bauer u Veneciji, iste 1863. g. završio pomorsku karijeru i stupio u službu grofa Victora Wimpffena u Fahrafeldu, u Donjoj Austriji.⁵

Paralelno je ušao i u slikarstvo, a već kao dvadesetogodišnjak, 1853. g. potpisuje svoje prikaze orijentalnih krajeva. Likovne poduke dobivao je u atelijerima dvojice slikara – marinista: Josepha Sellenyja i Henry Durand – Bragera.⁶ Obojica slikara većinu svog života proveli su na putovanjima, slikajući egzotične krajeve – Jean Baptiste Henry Durand-Brager (1814.–1879.) bio je francuski marinist, a putovao je u Buenos Aires, Urugvaj i Brazil, bio je član ekspedicije u Tanger i Mogador i boravio je na Krimu za vrijeme rata s Rusijom. Njegove teme su krajolici, pomor-

³ Božena ŠURINA, s.v. Anton Perko, *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, III, Zagreb 1964, p. 652; Viktor Steska, s. v. Perko, Anton, *Slovenski biografski leksikon* (edd. France Kidrič, Franc Ksaver Lukman), II/6, Ljubljana 1935, p. 307; A. E., s. v. Perko, Anton, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, XXVI, Leipzig 1932, p. 418.

⁴ U literaturi se često pojavljuje datum 5. 7. 1833. g., no taj datum je pogrešan što potvrđuje dokument iz Dubrovačkih knjižnica, polica osiguranja kojom Antun Perko osigurava egzistenciju svoje pokćerke Mathilde Bauer. Dokument je potpisao Anton Perko, a zasigurno ne bi upisao krivi datum svog rođenja i na taj način kompromitirao izvršenje police (Dubrovačke knjižnice Dubrovnik, Polica osiguranja Antona Perka, Trst, 22. 7. 1881).

⁵ Felix von PERKO MONSHOFF, *Der Marine Maler – Anton Perko* (rukopis, Znanstvena knjižnica, Dubrovnik), 7. 2. 1976. g., p. 12. Biografiju sastavljenu prema rukopisu Mathilde Bauer poslao je dr. Hilde Tetsis-Radimsky, i taj je rukopis poklonjen zajedno sa Perkovim djelima Dubrovačkim knjižnicama.

⁶ Milena Moškon, (Ne)znani slikar Anton Perko, *Celjski zbornik*, XXVI/1, 1990, p. 221.; Steska 1935, cit. n. 3; A.E. 1932, cit. n. 3, p. 418.

ske bitke i marine.⁷ Joseph Selleny (1824.–1875.) također je bio pejzažist i putnik. Godine 1854./55. boravi u Rimu, a 1857.–1859. austrijskom fregatom Novara odlazi na put oko svijeta,⁸ te kad uzmemo u obzir koliko su vremena Perkovi mentori proveli na putovanjima, poduka svakako nije mogla biti ni sistematična ni dugotrajna, no karakteristični motivi i tendencija faktografskom registriranju ostavili su traga i u Perkovom opusu.

Perkovi najraniji radovi nastali na putovanjima u okviru mornaričkih dužnosti svojevrсни su putopisi, rađeni u duhu pejzažnih zapisa njegovih likovnih mentora. Aktualni romantizam i realizam diktirat će izoštrenu optiku Perkovih veduta. Analiziramo li nazive djela, *Bejrut*, 1853; *Libanonski cedar*, 1853.; *Aleksandrija*, 1853.; *Velika piramida i sfinga kod Gize*, 1853.; *Carigrad*, 1853.–1857., *Jaffa*, 1853.–1857., jasno su vidljiva njegova kretanja po Mediteranu. Crteži i akvareli iz dubrovačke zbirke otkrivaju nam dvadesetogodišnjaka iznimnog crtačkog talenta, pogotovo uzmemo li u obzir da se Perko crtanjem i slikanjem bavi u slobodno vrijeme, u predasima svog pomorskog zanimanja, za vrijeme opuštenih obilazaka nepoznatih krajeva. Ti rani crteži otkrivaju nam već formiranog i iznimnog crtača, sigurne ruke vođene pitoresknim motivom pred kojim se zatekao, te uvjerljive kompozicije. Figure će biti rijetke, a kad se i nađu na Perkovim djelima evidentna je slikareva nezainteresiranost za različite fizionomijske tipove, karakter što se očitava iz crteža i reljefa lica. Slikar se koncentrira na orijentalne kostime ili običaje, a figure su najčešće manekeni za svoje živopisne odore s ulica dalekih gradova.

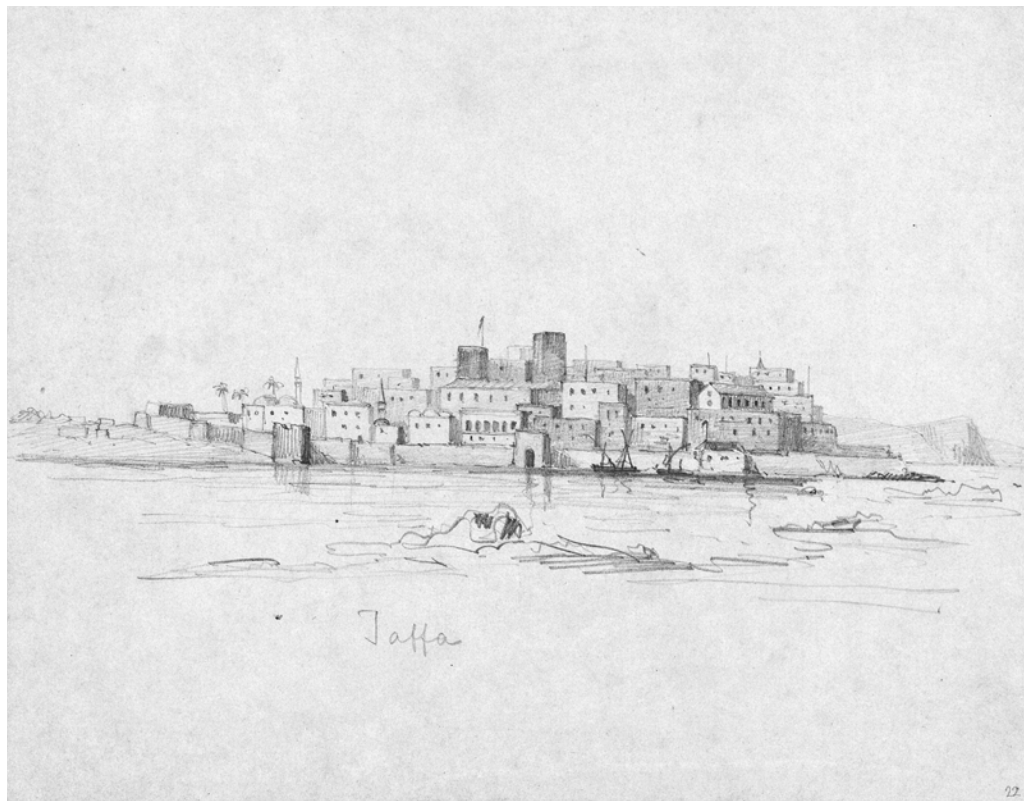
Šezdesete godine 19. st. za Perka su razdoblje aktivnog uključivanja u bečke umjetničke izložbe, prisutan je na mjesečnim izložbama Kunstvereina od 1866. g., a zapaža ga i likovna kritika. U biografskom leksikon objavljenom 1870. g. posvećen mu je poveći tekst, a najavljen je titulom. k. k. pomorskog časnika, te se navode brojni nazivi njegovih djela nastali u Grčkoj, Veneciji, Dalmaciji i *Fregata „Novara“ na svom putu oko svijeta*, što je zanimljivo jer je to motiv njegova slikarskog mentora Sellenyja, a Perko zasigurno nije bio ukrcan na putovanje *Novare* oko svijeta.⁹

Vrlo aktivno uključivanje u umjetničku scenu uslijedilo je nakon dobro obavljenog zadatka za krunu, naime, Perko je tijekom Viške bitke 20. 7. 1866. g. u svojstvu službenog slikara zabilježio taj sukob između talijanske i austrijske mornarice. Na-

⁷ Michael BRYAN, s. v. Jean Baptiste Henri Durand-Brager, *Dictionary of painters and engravers, biographical and critical*, Volume I, A–K, London 1886, pp. 439–440.

⁸ s. v. Selleny, Joseph, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, XXX, Leipzig 1936, p. 479.

⁹ Constant VON WURZBACH, s. v. Perko, Anton, *Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich*, Wien 1870, p. 26; PERKO MONSHOFF 1976, cit. n. 5, p. 6.

1. Anton Perko, *Jaffa*, 1853.–57. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

lazio se na brodu *Sandium*,¹⁰ a nakon austrijske pobjede objavio je *Lissa-Album* s dvanaest scena iz te čuvene kampanje. Nekoliko skica sukoba nalazi se u kolekciji Dubrovačkih knjižnica, a to su najčešće manji crteži izvedeni olovkom ili ugljenom na papiru, brze zabilješke scena sukoba što su se mijenjale pred Perkom, gdje se vertikalne jarbola ističu nad zloslutno zamagljenom površinom mora. Drama bitke naslućuje se iz namreškane mora te mornara u čamcima za spašavanje, povicima mornara s jarbola, a te skice kasnije su Perku poslužile za izvedbu 12 kompozicija i jednu od tih slika, pobjedonosni moment potapanja talijanske oklopnače objavio je *Illustrierte Zeitung* 1866. g.¹¹

Na izložbama ga redovito zapaža likovna kritika, ističući njegov interpretativni dar na međunarodnim i austrijskim skupnim prezentacijama među ostalim izla-

¹⁰ Svein MONNESLAND, *Dalmacija očima stranaca*, Zagreb 2011, p. 172.

¹¹ E.H., Der Seeschlacht bei Lissa, *Illustrierte Zeitung*, X/1208, 1866, p. 125.

2. Anton Perko, *Jedrenjak*, 1857–66. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

gačima. Na Trećoj međunarodnoj izložbi u Beču komentator izdvaja orijentalnu temu *Kineske džunke* i *U luci Portsmouth*, kompozicije »od same svjetlosti i vode« te planinske pejzaže.¹² Godinu kasnije kritičar prepoznaje njegovu vještinu izdvajajući *Ulicu u Alžiru* između ostalih izloženih pejzaža i veduta, naglašavajući snagu djela i uspješno izvedenu kompoziciju.¹³

Tih godina Perko je još uvijek tajnik grofa Wimpffena, s obitelji se preselio u Beč, no 1873. g. je zbog problema s jetrom otišao na liječenje u Karlsbad, potom s obitelji u Fahrafeld u dvorac grofa Wimpffena.¹⁴ Vrijeme liječenja i rekonvalescencije iskoristit će i za upoznavanje s novom likovnom tehnikom oslikavanja porculana, a jedan primjerak signiranog tanjura s Perkovim oslikom sačuvan je u privatnoj dubrovačkoj zbirci.

Tanjur s figuralnim prikazom dvojice dječaka zaokupljenih nečim izvan kadra potpisan na poledini »Biskra, april 1892. A. Perko«, reminiscencija je sjevernoafričke ulične scene. Suzdržani kolorit, sveden tek na nekoliko tonova smeđeg okera, sive boje i bijele, korespondira s Perkovim kompozicijama u ulju i

¹² Carl VON LÜTZOW, Die dritte international Kunstaussstellung in Wien, *Zeitschrift für bildende Kunst*, 6, 1871, p. 309.

¹³ Wiener Künstlerhaus, *Kunstchronik*, 7, 1872, p. 170.

¹⁴ PERKO MONSHOFF 1976, cit. n. 5, p. 11.

akvarelima, gdje će boju također koristiti deskriptivno, ne posvećujući joj previše pažnje. U ovom slučaju naprosto porculanski tanjur koristi kao podlogu za svoj motiv, sukladno slikanju na papiru ili platnu, ne radeći pomak od svog uobičajenog kreativnog postupka, no prepoznatljivi, virtuoзни crtež ne uspijeva realizirati u novom mediju. Vjernost predlošku je dominantni kriterij, a kružni format koristi za centralno apliciranje simetričnog motiva, ostavljajući obod kružnice neutralnim.

Istočnjačke tematike njegovih djela svrstavaju ga u malobrojne orijentaliste s područja Austro-Ugarske Monarhije. Međutim, njegov orijentalizam specifičan je jer odlazak na orijent nije bio njegov osobni izbor, već se naprosto nametnuo tijekom brojnih putovanja poslodavaca. Na isti način u njegovom opusu pronalazimo i brojne pejzaže nizozemske obale, Venecije, istočnojadranske obale. To su za njezga slikoviti motivi koje otkriva na svojim putovanjima gdje dolazi ili kao poručnik broda, te je ruta utvrđena itinererom broda, ili sa svojim pokroviteljima, kao tajnik grofa Wimpfenna, a od 1879. u službi Rudolfa i kasnije njegove supruge Stephanie. No, bez obzira na svoje odredište pasionirano bilježi nove vedute te rjeđe, stanovnike u autohtonim odorama. Njegove scene su najčešće pronađene na ulici, on ne zalazi u kuće, ne otkriva pritajene kutke. Pažnju mu zaokupljaju scene što se izmjenjuju na javnim prostorima, a prenesene su promatrački distancirano, bez kritičkog prizvuka ili superiornog stava nekih zapadnjačkih putnika-slikara, motivirane tek znatiželjom istančana promatrača. Perkovi će orijentalizam za razliku od francuskog biti distanciran, kod njega nema ljudskog patosa, nekontroliranih sila i emocionalnih ekstrema, a također se ne bavi ni najčešćom žanr-scenom tog pravca – prikazima harema. On se u tu struju slikara uključuje prikazima rutinskih, svakodnevnih aktivnosti, trenutaka opuštanja, pod utjecajem svakodnevnog života krajeva bliskog istoka.¹⁵

No, pored orijentalnih pejzaža veliki udio u njegovom opusu zauzimaju talijanski i hrvatski krajolici. Iz 1874. g. ostao je sačuvan jedan izniman akvarel naslovljen *Chioggia*, većeg formata, veduta viđena iz niskog očišta, vrlo čestog kod Perka, jer najčešće su to pogledi s broda. Potpuno rasvijetljenom pozadinom svijetlo plavih i oker tonova dominiraju građevine i brodovi sa svojim razapetim jedrima, pojavljujući se diskretno iz površine mora, u središnjoj zoni kompozicije, u ritmu koji se stižava prema lijevoj strani, fluidnim formama arhitekture što se nazire u drugom planu.

¹⁵ Jennifer MEAGHER, *Orientalism in Nineteenth-Century Art*, *Heilbrunn Timeline of Art History*, New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000, http://www.metmuseum.org/toah/hd/eur/hd_euor.htm (17. 3. 2015).

3. Anton Perko, *Viška bitka*, 1866. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

Uskoro se zbog bolesti ponovo našao u Fahrafeldu, a izolacija i dani liječenja donijeli su nove teme, intimističnog naboja. Za razliku od prethodnih orijentalnih pejzaža, dalekih zemalja oživljenih velom mistike nepoznatog, sada se Perko okreće mikrosvijetu uočenom u najbližoj okolini. U dvije mape s crtežima označenim 1877. g. i brojevima II i III, te datumom 15. 7. 1877. g., *Fahrafeld* otkrivamo slikara predanog proučavanju svijeta kukaca austrijskog podneblja što se strašću entomologa prepustio doslovnom prenošenju anatomije tih sićušnih bića. Gotovo fotografskom preciznošću slikar nam akvareliranim minijaturama na listovima bloka donosi iznimno obilje kukaca i biljaka koje uočava u neposrednoj okolini. Inspiraciju pronalazi i u svom slikarskom materijalu, te i njegov blok, kistovi, i kukci fiksirani pribadačama postaju motivi dostojni bilježenja, paralelno nam otkrivajući slikarevu metodu. Opsesivni crtač zaokuplja se i predmetima iz svog okruženja pa će se na njegovim mrtvim prirodama naći i cipele sa sredstvima za čišćenje, a čak i na tim trivijalnim temama njegova je koncentracija jednaka, a iznimno crtačka vještina očituje se u svim segmentima.

Sljedeće desetljeće donosi nove profesionalne zadatke, 1879. g. stupa u službu prijestolonasljednika Rudolfa i postaje upraviteljem otoka Lokruma pored Dubrov-

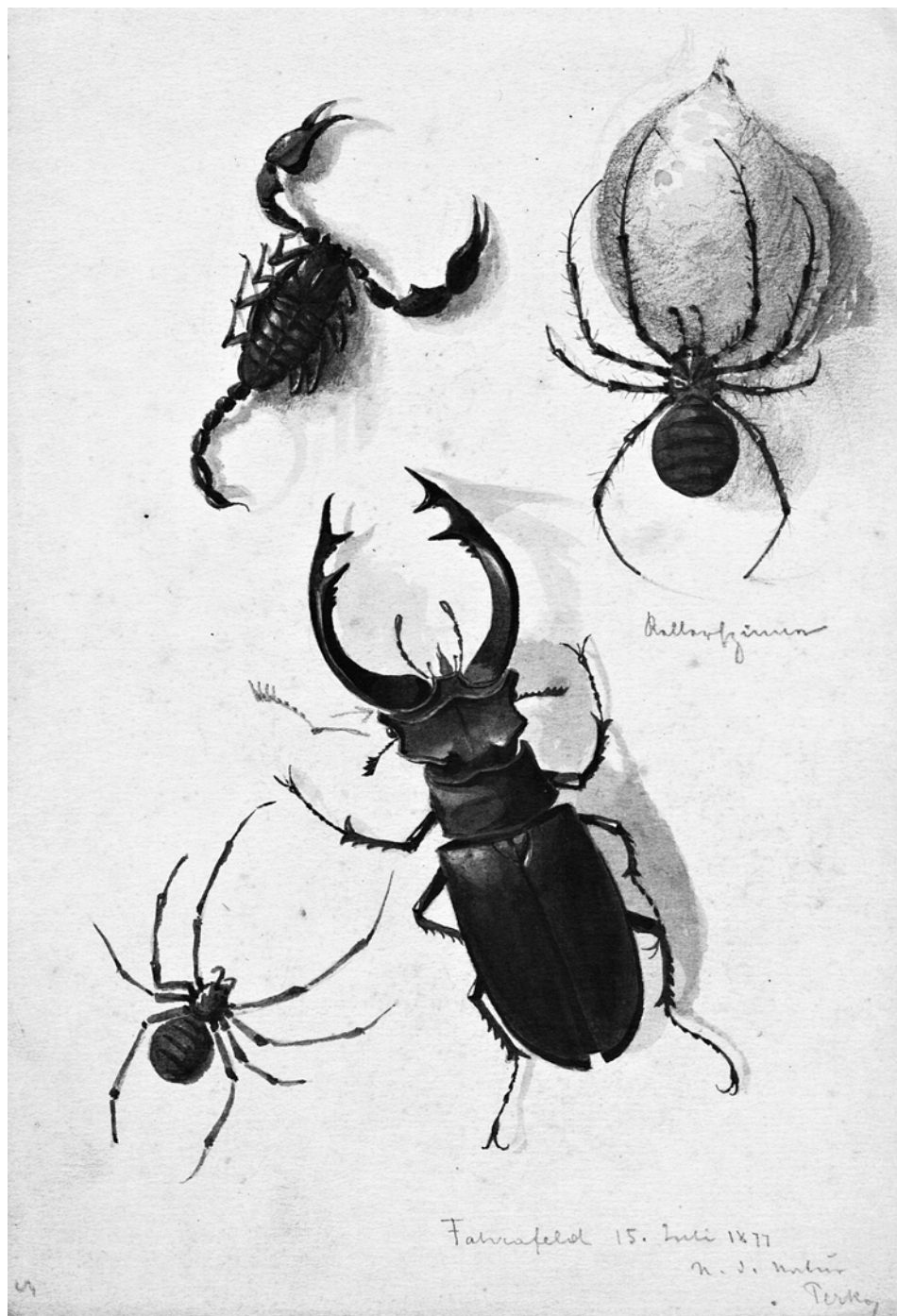

4. Anton Perko, *Karavana*, 1853. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

nika. Otok je krajem 18. stoljeća Dubrovačka Republika oduzela benediktincima koji su tu imali svoj samostan i od tada je bio francuski, a zatim austrijski posjed. Maksimilijan Habsburški prvi put dolazi na Lokrum 1850. g., a kupio ga je 1859. g., no boravio je na Lokrumu sa svojom suprugom Charlottom povremeno do 1863. g. Nakon Maksimilijanove smrti izmjenjuju se različiti vlasnici otoka, a u sklopu svoje turneje po Dalmaciji 1875. g. Franjo Josip I. posjećuje ga i prema njegovim sugestijama kupuje ga kraljević Rudolf. Tu boravi sa svojom suprugom Stephaniem i inicira preinake samostana i uređenje vrtova. Nakon njegove smrti u Mayerlingu 1889. g., mijenjali su se mnogi vlasnici, dok konačno Elizabeta, Rudolfova kći ne prodaje otok 1919. g. jugoslavenskoj vladi.¹⁶

Anton Perko od siječnja 1879. g. boravi na Lokrumu s prekidima do početka 1881., kad je postao tajnik buduće krunske princeze Stephanie i preselio se u Prag, a iste godine prijestolonasljednik Rudolf i princeza Stephanie od Belgije vjenčali su se u Beču. Godine 1882. Perko je ponovo boravio čitavu zimu na Lokrumu, a zatim se nakon preseljenja krunskog para u Beč i on preselio sa svojom obitelji u austrijsku prijestolnicu, na adresu Mozartstr. 7, 1883. g. Dramom u Mayerlingu gdje su

¹⁶ Miljenko FORETIĆ, *Dubrovnik u povijesnim i kulturnim mijenama*, Dubrovnik 2007, pp. 344–360.

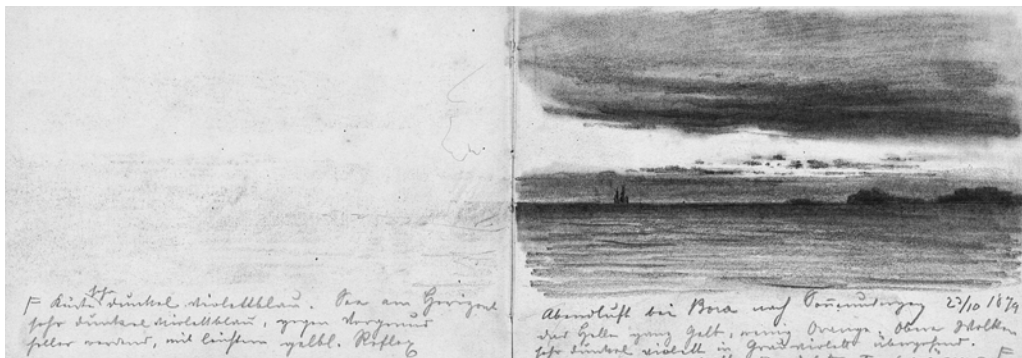

6. Anton Perko, *Fahrafeld*, 1877. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

7. Anton Perko, *Cipele*, 1877. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

građevina, a kasnije je te motive prenosio u veće kompozicije. Najbolja ilustracija tog procesa crtež je na dvije strane mape *La Croma 1879/II*, nastao 23. 10. 1879. g., pogled prema moru u sumrak, sa slikarevim bilješkama na njemačkom jeziku, što je njegova uobičajena praksa uz poneku bilješku na talijanskom, s opisima boja pojedinih segmenata krajolika. Naknadno je iz tih skica radio veće kompozicije, akvarelirane pejzaže ili ulja na platnu, no ta djela kvalitetom redovito zaostaju za crtežima rađenim neposredno pred motivom, brzim i minucioznim potezima. Impresionizam i plenerizam, te neposredno fiksiranje senzacije viđenog nisu bili Perkova likovna opcija, kod njega će uvijek ostati dominantan precizan i naglašeni crtež, njegov interpretativni pečat, te podređeni kolorit. Jedine varijacije u njegovom opusu biti će tematske, no i tu se kretao unutar određenog registra; ostaje vjeran pejzažima, s unutar te grupe tema važne su mu vedute i marine. U manjem segmentu zastupljene su biljne i entomološke vrste, mrtve prirode dok će figure biti najčešće slučajni prolaznici na prikazima krajolika, a tek rijetko će figuralne scene biti afirmirane do samostalne teme. Naprosto nema tendenciju ogledanja u nekim žanrovima, tako da religiozne ili historijske teme, te zadaci što iziskuju veći kreativni udio potpuno izostaju u njegovom opusu.

8. Anton Perko, *Lokrum*, 1879. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

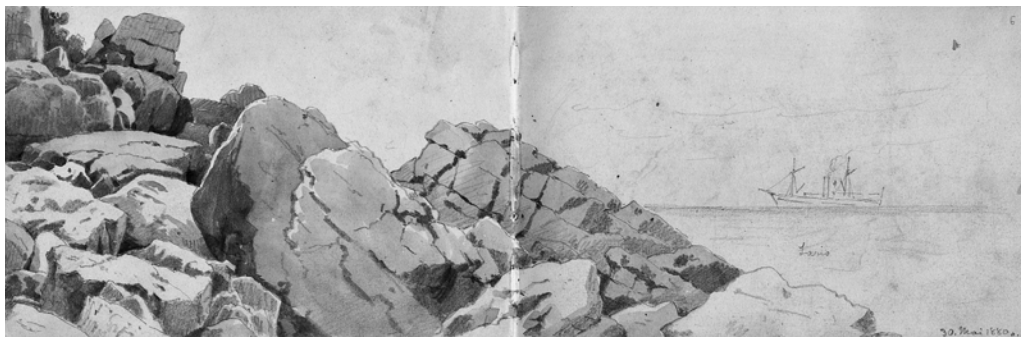
Godine 1896. Anton Perko umirovljen je, kupio je kuću u istočnom dijelu Dubrovnika, orijentiranu na jug s pogledom na Stari grad, u predjelu Sv. Jakov i tu se doselio sa svojom obitelji.¹⁹ No, mirovinu provodi aktivno; slika dubrovačke ulice, okolicu i radi predloške za razglednice, kasnije tiskane i puštene u prodaju.²⁰ U tom razdoblju nije izložbeno aktivan, a zanimljivo je da se uspomena na njega sačuvala u autografu Marka Rašice, dubrovačkog slikara, koji kao dijete sa svojim učiteljem dolazi u Perkov atelijer, ali to je bio i jedini posjet, jer ostarjeli Perko očito nije imao afiniteta podučavati dječaka slikarstvu, no svejedno svjedoči o slikarevu ugledu u Dubrovniku.²¹ Njegovi motivi tada su vezani uz dubrovačke ulice, okolicu i vegetaciju, a tek akvarel *Ajaccio* iz 1904. g., otkriva još jedno Perkovo putovanje, jedno od posljednjih.

Dana 5. ožujka 1905. umro je i uskoro su tu vijest prenijele brojne bečke dnevne novine, naglašavajući da je preminuo dvorski slikar marina, ističući i njegovo mjesto u sviti prijestolonasljednika Rudolfa, a potom i njegove udovice, princeze Stephanie. Istaknuta je i princezina gesta, slanje vijenca s natpisom »Sa zahvalnošću - Stephanie«, te srdačno pismo sućuti upućeno Perkovoj udovici, sa željom za

¹⁹ PERKO MONSHOFF 1976, cit. n. 5, p. 11.

²⁰ Skice za razglednice također se nalaze u zbirci Dubrovačkih knjižnica, a primjerci s Perkovim motivima čuvaju se u dubrovačkim privatnim zbirkama.

²¹ Slikarski talent kod dječaka zamijetio je Rašičin profesor Vicko Adamović, te je znajući da je za razvoj slikara presudna dobra edukacija vodio ga je u atelijere raznih slikara nastanjenih u Dubrovniku, a tako ga je jednom odveo i u atelijer Antona Perka. No, Rašica se kasnije pišući autobiografiju sjećao da je jedva čekao izaći iz njegova atelijera jer je bio vrlo nepristupačan i mrzovoljan. Marko RAŠICA, *Sjećanja* (rukopis, Arhiva Ivana Boškovića) Split 1959, pp. 35–36.

9. Anton Perko, *Lokrum*, 1880. Dubrovnik, Dubrovačke knjižnice

otkupom svih Perkovih radova povezanih s njom.²² Novine također prenose da je pokopan u Dubrovniku uz vojne počasti jer je bio pomorski oficir, uz veliki broj dubrovačkih uglednika, te da je i grofica Elisabeth Windisch-Graetz, kći Stephanie, poslala pismo sućuti i vijenac koji su na sprovodu nosila četiri muškarca u narodnim nošnjama.²³ Brojne pismene reakcije na njegovu smrt ilustriraju nam da je za vrijeme svog života bio poznat i cijenjen.

Opus Antona Perka zasigurno ne zaslužuje zaborav, već radi zastupljenosti djela u istaknutim zbirkama u Austriji, Sloveniji i Hrvatskoj, te nesumnjive umjetničke vrijednosti dosegnute u dijelu opusa. Premda nije bio slikar suvremenih likovnih struja, jer čitavo vrijeme svog stvaralačkog razdoblja dugog pet desetljeća stvara unutar okvira pronađenih na početku svog slikarskog puta, u duhu romantizma i realizma, a impresionizam, postimpresionizam i secesija nisu ostavili nikakav trag u njegovom opusu, njegovim djelima ne možemo poreći likovne kvalitete. Pogotovo crtežima, autentičnim izrazima izvedenim na manjim formatima crtaćih blokova, krokijevski evidentiranim pejzažima i vedutama, gdje je njegovo crtačko umijeće nesputano demonstrirano. Ta racionalna karakteristika njegovih djela potpuno dominira kompozicijama, subordinirane boje, kojoj će rijetko dopustiti koloristički svježije proplamsaje.

Jedan je od rijetkih predstavnika orijentalizma s područja Austro-Ugarsko Monarhije, a također i Slovenije među umjetnicima 19. st, u usporedbi s brojem francuskih pripadnika tog pravca. Njegova orijentalna djela nadahnuta egzotičnim scenama s ulica i vedutama popraćena su znatnim priznanjem suvremenika.

²² Maler Perko, *Neue Freie Presse*, XLII /14576, 1905, p. 8.

²³ Kammermarinemaler Anton Perko, *Neues Wiener Journal*, XIII/4087, 1905, p. 6.

10. Anton Perko, *Tanjur Biskra*, 1892. Dubrovnik, privatno vlasništvo

Slikar-putnik ostavio je iznimno veliki broj radova, tek djelomično detektiranih, kontinuirano stvarajući gotovo do kraja svog života. Ušao je u krug umjetnika koji povremeno dolaze u Dubrovnik ili tu pronalaze svoj dom obogaćujući dubrovačku baštinu svojim djelima, istodobno obogaćujući i fundus djela svog ishodišta, te zasigurno zaslužuje veću pažnju u godini kad obilježavamo 110. godišnjicu njegove smrti.

Slovenski slikar Anton Perko – dvorni marinist z dubrovniškim naslovom

POVZETEK

Anton Perko (1833–1905) je bil slovenski orientalist, pomorski poročnik, dvorni slikar marin, član spremstva prestolonaslednika Rudolfa Habsburškega in tajnik kronske princese Stephanie. S slikarstvom se je začel ukvarjati pri dvajsetih letih, osnovno znanje pa je pridobil v ateljejih dveh marinistov - Avstrijca Josepha Sellenyja in Francoza Henrija Durand-Bragerja. Tako kot njegova slikarska mentorja, ga zanimajo marine in vedute neznanih pokrajin. Od leta 1866 redno razstavlja na razstavah dunajskega Kunstvereina, istega leta pa je tudi priča spopadu avstrijske in italijanske mornarice v slavni bitki pri Visu, 20. julija 1866, kot službeni avstrijski slikar. Skice 12 kompozicij omenjene bitke je takoj zatem objavil v knjigi *Lissa-Album*. Zavoľo svoje pomorske kariere in svojih kronskih pokroviteljev, je vse svoje življenje potoval po Mediteranu, bližnjem Vzhodu in severni Evropi, njegova dela, nastala v tem času pa zrcalijo ostro opazovanje, izjemno risbo ter avtentičen izraz. Po upokojitvi se je preselil v Dubrovnik, kjer je tudi umrl in bil pokopan z visokimi častmi, kot so poročali številni dunajski časniki. V svojem petdesetletnem delovanju je ustvaril niz pomembnih del, ki so ostajala znotraj stilnih okvirjev romantike in realizma, impresionizem in kasnejše smeri pa v njegovem delu niso pustili vidnejših sledi.

Njegova dela se nahajajo v zasebnih zbirkah v Avstriji, Sloveniji in na Hrvaškem, a je kljub vsemu ostal v veliki meri nepoznan, čeprav se je konec 19. stoletja redno uvrščal v avstrijske preglede umetnosti. S svojim opusom je obogatil fond slovenske umetnosti kot tudi fond priseljenih ustvarjalcev v Dubrovniku, zato si v jubilejnem letu, svoji 110. obletnici smrti, zasluži večjo pozornost.